

SLOVENŠČINA

Skripta za interno uporabo

(1., 2. letnik)

SREDNJEŠOLSKO STROKOVNO IZOBRAŽEVANJE
SREDNJEŠOLSKO POKLICNO IZOBRAŽEVANJE

Skripto pripravila: Jožica Žolgar, prof.

September, 2020

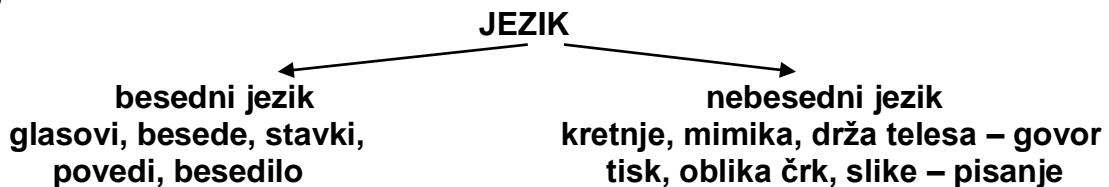
Kazalo

DRUŽBENA VLOGA JEZIKA.....	2
SOCIALNE ZVRSTI.....	3
JEZIKOVNI PRIROČNIKI.....	5
POMENSKA RAZMERJA MED BESEDAMI	8
SOPOMENKE ALI SINONIMI	8
PROTIPOMENKE ALI ANTONIMI.....	9
NADPOMENKE IN PODPOMENKE.....	9
BESEDNA DRUŽINA.....	9
SLOGOVNA VREDNOST BESED	10
IZVOR BESED	12
PRAVOPIS	13
VELIKA ZAČETNICA	13
MALA ZAČETNICA.....	15
LOČILA.....	18
OBLIKOSLOVJE	19
SAMOSTALNIŠKA BESEDA	20
PRIDEVNIŠKA BESEDA.....	27
GLAGOL	29
BESEDILNE VRSTE.....	30
ŽIVLJENJEPIS	32
OPIS OSEBE.....	33
OZNAKA OSEBE	33
PREDSTAVITEV NAPRAVE.....	34
PREDSTAVITEV POSTOPKA.....	34
URADNA PRIJAVA OZ. PROŠNJA	35
URADNO OPRAVIČILO	36
URADNO VABILO.....	37
VIRI IN LITERATURA:.....	39

DRUŽBENA VLOGA JEZIKA

Kaj je jezik

Jezik je osnovno sredstvo sporazumevanja. Z jezikom tvorimo in sprejemamo besedila in opravljamo osrednje štiri dejavnosti: poslušanje, branje, govorjenje in pisanje.

Znanje besednega jezika se kaže tudi v poznavanju pravil pri govorjenju in zapisovanju.

Slovenski jezik je eden izmed približno 6000 živih naravnih jezikov v svetu. Uporablja ga več kot dva milijona ljudi, ki bivajo v Republiki Sloveniji in zunaj njenih meja (zamejci in izseljenci).

Materni jezik in jezik okolja

Slovenščina je za večino prebivalcev Republike Slovenije materni jezik. To je jezik, ki se ga naučimo najprej, v domačem okolju. Slovenščina je materni jezik tudi zamejskim Slovencem in mnogim, ki živijo v izseljenstvu.

Tistim, ki v domačem okolju uporabljajo drug jezik, je slovenščina jezik okolja ali drugi, nematerni jezik.

To so priseljenci, pripadniki madžarske in italijanske manjšine in Romi. Vsi morajo znati tudi slovenščino, saj se v vsakdanjem življenju srečujejo z besedili v slovenskem jeziku. Tudi za nas velja, če se sami preselimo v drugo državo in se naučimo tujega jezika, je to za nas jezik okolja.

Slovenščino se nekateri učijo kot tuji jezik, in sicer na tečajih, pri študiju in v jezikovnih šolah.

Uradni in državni jezik

Slovenščina je uradni jezik Republike Slovenije, zato je uradno sporazumevanje v Sloveniji v slovenskem jeziku. Uporabljamo ga v šolah, uradih, v politiki, kulturi, medijih in znanosti. V njem so napisani učbeniki, dokumenti, razglasi, ljudje govorijo in pišejo v slovenščini. To je zapisano v 11. členu Ustave Republike Slovenije.

Na dveh dvojezičnih območjih sta uradna jezika dva:

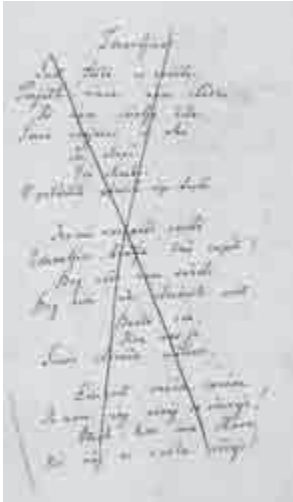
- na Slovenskem primorju (občine Koper, Izola in Piran) slovenščina in italijanščina,
- v južnem delu Prekmurja (občine Lendave, Dobrovnik, Hodoš, Šalovci, Moravske Toplice) slovenščina in madžarščina.

Slovenščina je tudi eden od uradnih jezikov Evropske unije.

Po zakonu je enakopravna z jeziki drugih držav članic. Evropska unija se je opredelila za ohranitev kulturne in jezikovne pestrosti ter sprejela precej deklaracij, s katerimi varuje in podpira manjšinske jezike in kulture.

Slovenščina je državni jezik, saj našo državo predstavlja navzven, je splošno sprejeta in znana v svetu. Pri sporazumevanju jo uporabljajo vsi državni organi, zapisana je na evrskih kovancih in besedilo himne je v slovenščini. To je sedma kitica Prešernove pesmi Zdravljica, ki jo je Državni zbor Republike Slovenije sprejel za slovensko himno 29. marca 1990.

Državne ustanove morajo zagotoviti, da so Slovenci v svoji domovini o vseh javnih zadevah informirani v materinščini. Zato so vsa javna besedila (vabila, obvestila, programi prireditev) na našem ozemlju zapisana v slovenskem jeziku.

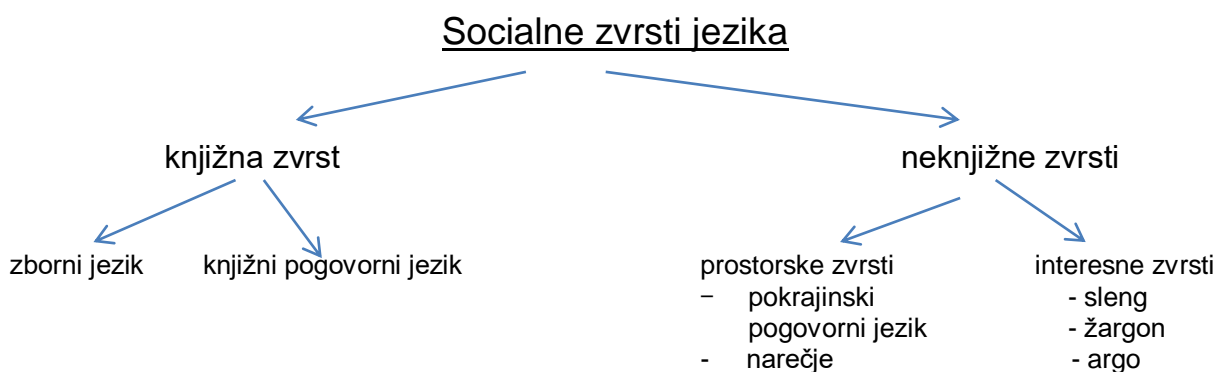
Faksimile Prešernove Zdravljice

11. člen

**Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina.
(Ustava Republike Slovenije)**

SOCIALNE ZVRSTI

Kot uporabniki jezika prebivamo v različnih socialnih skupinah: v družinskem okolju, hodimo v šolo, službo, trgovino, med prijatelje idr. Prevzemamo družbene vloge in uporabljamo različice slovenskega jezika. To so socialne zvrsti slovenskega jezika. Pomembno je, da znamo uporabljati socialne zvrsti ustrezno okoliščinam. Knjižno zvrst uporabljamo na celotnem slovenskem ozemlju, raba neknjižnih zvrsti pa je odvisna od okolja, v katerem živi govorec, od njegovega poklica, starosti idr.

Knjižna zvrst

Knjižni jezik je enoten in ustaljen za vse Slovence. V njem so napisane knjige, časopisje, uradni dopisi; uporabljamo ga v javnosti. Ta zvrst najdosledneje upošteva pravopisno in pravorečno normo. Učimo se je v šoli, pravila pa so zapisana v jezikovnih priročnikih. Ima dve različici.

- Zborni jezik: najpogosteje se pojavlja v pisni obliki, v govorni pa ga dosledno uporabljamo le, če besedilo beremo ali natančno obnavljamo po spominu.
- Knjižni pogovorni jezik: je bolj sproščena, govornjena oblika knjižnega jezika. V njem smo manj strogi pri izgovarjanju (izvolte namesto izvolite), uporabi nekaterih oblik (kratki nedoločnik: pisat namesto pisati) in uporabljamo pogovorne besede (punca namesto dekle).

Neknjižne zvrsti

Po večini so govorjene, le izjemoma (v slogovno zaznamovanih besedilih) so zapisane. Delimo jih na prostorske in interesne zvrsti.

- Prostorske zvrsti: govorijo jih samo prebivalci dela slovenskega ozemlja. V večjih zemljepisnih enotah se govori pokrajinski pogovorni jezik, ki zajema večje zemljepisne enote (npr. osrednještajerski govor v Mariboru, notranjski v Cerknici idr.).

Na manjših delih slovenskega ozemlja govorijo narečja, ki jih združujemo v sedem narečnih skupin. Narečje je govorica, ki se je človek v svojem življenju najprej nauči, saj se v njej pogovarja v domačem okolju.

Interesne zvrsti: uporabljajo jih ljudje, ki jih družijo skupno zanimanje. Besedišče interesnih zvrsti je zato povezano z usmeritvijo posameznih skupin ljudi.

Sleng je govorica ljudi iste starosti. Najbolj znan je sleng v mladostniškem okolju. Zanj je značilno, da vsebuje veliko neslovenskih besed (bed, hard, valjda), nenavadnih besednih zvez (je prijavil namesto je rekel) ter izvirnih besed (model namesto fant).

Žargon govorijo ljudje, ki jih družijo isti poklic, zanimanje ali enak konjiček. Izrazi so pogovorni, neknjižni strokovni (kopirc, žlajf).

Argo je latovščina, ki jo govorijo pripadniki skrivnih skupin z namenom, da bi bili drugim ljudem čim bolj nerazumljivi. Tako govorico uporabljajo prestopniki, narkomani, kriminalci ali pripadniki nekaterih subkultur.

VAJA

Napišite, katero socialno zvrst uporabljate:

- na predstavitvi svoje projektne naloge pred razredom,
- v telefonskem pogovoru s svojim dedkom,
- v trgovini v večjem mestu pokrajine, kjer živite,
- v pogovoru z gospodom ravnateljem,
- s sošolcem v glavnem odmoru,
- na modelarskem krožku.

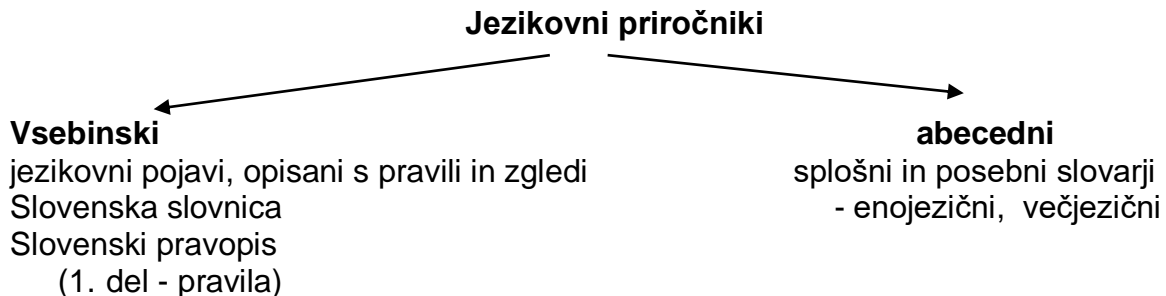
Popravite napake v besedilu.

Draga mami in vsi,
kako si kej? Jaz uredu. Malo vas pogrešam, prav zaprav dosti posebno zvečir.
Na taborijenju je fajn. Morje je vroče, sonce brez oblačka. Me je že opeklo, najbolj po
ramenih. Tudi če sem se mazal. Hrana je super, le premal jo je. Ena kuharica mi
zmiraj da repete. Denarja mi je že zmanjkalo. Sem ga porabil za sladolede. Itak se
jutri že vračamo. Enkrat podnoč. Me ni treba prit čakati.

Jure

JEZIKOVNI PRIROČNIKI

Pri tvorjenju besedil imamo včasih težave, ker besed ne znamo pravilno napisati ali naglasiti oziroma ne poznamo njihovega pravega pomena ali lastnosti. Pri tem so nam v pomoč jezikovni priročniki.

Temeljni priročniki v slovenskem jeziku so:

- Slovenska slovnica,
- Slovar slovenskega knjižnega jezika,
- Slovenski pravopis,
- Slovenski etimološki slovar,
- Slovar tujk,
- Frazeološki slovar slovenskega jezika,
- različni terminološki slovarji,
- šolske slovnice in vadnice.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)

Slovar slovenskega knjižnega jezika je enojezični slovar, kar pomeni, da so besede danega jezika tudi opisane v slovenskem jeziku. Najprej je izšel v petih knjigah (1970–1991), leta 1994 v eni knjigi, leta 1998 pa še v elektronski obliki. SSKJ vsebuje nad 93.000 gesel in spada med srednje obsežne slovarje.

Slovarski sestavek

- ✓ **iztočnice/gesla:** po abecedi razvrščene in krepko natisnjene besede. Zapisane so v osnovni obliki (imenovalnik ednine; moški spol ednine v imenovalniku; nedoločnik) in imajo naglasna znamenja. Razložene so vsaka v svojem odstavku imajo slovarski sestavek, ki ima več delov:
- ✓ **glava:** obsega iztočnico in podatke o njeni besedni vrsti (pri samostalniku navedena končnica v rodilniku ednine, okrajšava za spol, pri pridevniki končnici za ženski in srednji spol, pri glagolih sedanjiška oblika in okrajšava za vid)
- ✓ **zaglavje:** tam najdemo podatke o naglasnih in oblikovnih posebnostih, o izgovoru in o tonemskem naglasu iztočnice,
- ✓ **pomenski del:** sestoji iz razlage pomena/pomenov (če jih je več, so oštevilčeni z arabskimi številkami najprej podan osnovni pomen) iz ponazarjalnega gradiva (zgledi iz rabe) in iz dveh gnezd frazeološkega (pika) in terminološkega (kara) tam je navedena tipična raba gesla v stroki

- ✓ pogosto se v sestavkih pojavljajo **slogovni - stilni kvalifikatorji oznake**, ki uporabnike poučijo, v katerih vrstah besedil oz. okoliščin se navadno uporablja dana beseda. Če teh ni, pomeni, da je beseda splošno uporabna (slogovno nezaznamovana).

Slovenski pravopis 2001

Slovenski pravopis 2001 je sestavljen iz dveh delov: prvi del obsega pravila, drugi pa je slovarski del, v katerem so besede urejene po abecednem redu.

Prvi del obravnava *pravopisna pravila*:

- zapisovanje glasov,
- rabo velikih in malih črk,
- pisanje prevzetih besed,
- rabo ločil,
- pisanje skupaj ali narazen in deljenje besed.

VAJA

plesálec -lca [ɥc tudi lc] m (â) 1. *kdor pleše*: plesalci so se nagnetli na plesišče; plesalca plešeta tango; plesalke in plesalci // *kdor zna plesati*: nisem plesalec; dober plesalec 2. navadno s prilastkom *kdor se (poklicno) ukvarja s plesanjem*: v predstavi sodelujejo igralci, plesalci in pevci / baletni plesalec; folklorni plesalci • knjiž. plesalec na vrvi *vrvohodec*

Katero geslo je obravnavano v sestavku?

V katero besedno vrsto spada?

Ali je beseda plesalec enopomenka ali večpomenka?

Kako ste to ugotovili?

POMENSKA RAZMERJA MED BESEDAMI

Besede so med seboj pogosto povezane zaradi teme, sorodnega, istega, podobnega ali nasprotnega pomena, lahko pa so povezane tudi zaradi skupnega pomenskega jedra – korena.

Skozi POMEN BESED opazujemo povezave, POMENSKA RAZMERJA MED BESEDAMI.

Ločimo:

- SOPOMENKE,
- PROTIPOMENKE,
- NADPOMENKE IN PODPOMENKE,
- BESEDE, KI JIH VEŽE ISTA TEMA,
- BESEDE IZ ISTE BESEDNE DRUŽINE.

SOPOMENKE ALI SINONIMI

To so besede, ki imajo enak ali zelo podoben pomen, tvarna podoba pa se razlikuje.

Na primer:

gledališče - teater

šala - vic

konj - kljuse

Sopomenke se med seboj razlikujejo, nekatere lahko uporabimo v vsakem besedilu, druge pa so zaznamovane socialno ali funkcijsko (zaradi družbene pripadnosti ali interesa sporočevalca).

Če pogledamo zgornje primere, vidimo:

1. besedi gledališče in teater sta primerni v vseh besedilih, razlikujeta se po izvoru, ena je domača, druga pa iz tujega jezika. Velja pa načelo, da raje uporabimo domačo vzporednico.
2. Besedi šala in vic sta sopomenki, vendar je šala knjižna beseda in slogovno ni sporna, vic pa je iz nižjega pogovornega jezika.
3. Konj in kljuse označujeta isto žival, a je kljuse slabšalna beseda, konj pa je nevtrarno poimenovanje.

Sopomenke pogosto uporabljamo, da se izognemo ponavljanju. Velikokrat v ta namen poiščemo tudi sopomensko zvezo besed, ki želena besedo parafrazira/opiše z drugimi besedami.

1. osebe, predmete in pojme poimenujejo SAMOSTALNIŠKE BESEDE (mati)

2. lastnosti, vrsto, svojino ali količino poimenujejo PRIDEVNIŠKE BESEDE (prijazen)
3. dogajanje, zaznavanje, stanje ali razmerje poimenujejo GLAGOLI (govoriti)
4. kraj, čas, način ali vzrok dejanja poimenujejo PRISLOVI (doma)

PROTIPOMENKE ALI ANTONIMI

so besede z nasprotnim pomenom.

Na primer:

vesel - žalosten
prijazen - neprijazen

Protipomenke uporabljamo, kadar primerjamo različne stvari, dejanja, lastnost i...

Če gre, poiščemo posebno besedo za nasprotni pomen, pogosto pa si pomagamo s predpono (ne-prijazen).

NADPOMENKE IN PODPOMENKE

Nadpomenke so besede z višjim skupnim pomenom, podpomenke pa so besede z nižjim, ožjim pomenom.

Nadpomenka - podpomenke

književniki: pesniki, pisatelji dramatik

BESEDNA DRUŽINA

Besedno družino tvorijo besede, ki imajo skupen koren, to je ista osnovna pomenska sestavina. KOREN je tisti del besede, ki je vsem iz iste jezikovne družine skupen zaradi tvarne in tudi pomenske osnove.

-PIS-
na-pis
pod-pis
pis-ec
pis-ava

VAJA

I. V besedilu poišči sopomenke in jih izpiši v preglednico.

Govornik je poudaril, da smo za našo okolico odgovorni prav vsi. Lepega vedenja se učimo že od malega. Starše je nagovoril, naj že majhne otroke navajajo na bonton. Opozoril jih je, da se mladina zgleduje po njih. Na koncu je vse odrasle poprosil, naj s svojim ravnanjem kažejo, kako je treba skrbeti za naš planet.

SOPOMENKE

II. ZAPIŠI PROTIPOMENKE SAMOSTALNIKOM, PRISLOVOM, GLAGOLOM.

1. sprejemnik - _____ 2. notranjost - _____
3. znanje - _____ 4. zdrav - _____
5. pogumno - _____ 6. končati - _____
7. naraščati - _____ 8. odpirati - _____

III. PODPOMENKAM DOLOČI USTREZNE NADPOMENKE.

1. učbenik, zvezek, delovni zvezek _____
2. avtomobil, čoln, helikopter _____
3. klicaj, vprašaj, vejica _____
4. ris, tiger, puma _____

SLOGOVNA VREDNOST BESED

Besede glede na slogovno vrednost delimo v:

Slogovno nezaznamovane besede	Slogovno zaznamovane besede
<i>dekle, knjiga, pes...</i> <ul style="list-style-type: none"> - poimenujejo le predmetnost; - uporabljamo jih v katerem koli besedilu - ne razodevajo sporočevalca	<i>Srčkan, obličje, zabochnik, punca...</i> <ul style="list-style-type: none"> - poleg poimenovanja predmetnosti razodevajo tudi sporočevalca (njegovo razmerje do predmetnosti, pokrajinsko pripadnost, pripadnost starostni ali interesni skupini, poklic...

Vrste slogovno zaznamovanih besed			
Čustveno zaznamovane	Pokrajinsko/socialno zaznamovane	Časovno zaznamovane	Funkcijsko zaznamovane
- razodevajo čustven odnos do predmetnosti; - to so ljubkovalnice, olupševalnice, kletvice, prostaške besede, otroške besede; - primeri: <i>prelep, pupcati, posranec, obličje</i>	- razodevajo pripadnost starostni ali interesni skupini ter pokrajinsko pripadnost; - slengovske, žargonske, narečne, pokrajinsko pogovorne; - primeri: <i>dile, vekati, mega, nona, špricati</i>	- novejše (neologizmi), starinske (arhaizmi) oz. zastarele; - primeri: <i>ako, baš, zgoščenska</i>	- razodevajo sporočevalčevo družbeno vlogo; - praktičnospora-, zumevalne, uradovalne, strokovne, publicistične; - primeri: <i>menica, predračun, pisker, peterka</i>

IZVOR BESED

Domače besede:

1. tiste, ki izvirajo iz prednika današnje slovanščine-indoevropskega prejezika, praslovanščine ali zgodnje slovanščine.
2. tiste, ki so nastale v novejšem času ne podlagi starejših slovenskih besed (cvet-cvetličarna, gost-zgostiti, zgoščenska)
3. tiste, ki izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov.

Prevzete besede so tiste, ki so prišle v slo. iz jezikov, s katerimi nismo povezani razvojno, temveč zemljepisno ali kulturno (nemške, hrvaške besede):

1. ki jih popolnoma prilagodimo slov. knjižnemu jeziku so **sposojenke** (pica),
2. ki jih deloma prilagodimo slovenskemu knjižnemu jeziku so **tujke** (renault),
3. ki jih nikakor ne prilagodimo slovenskemu knjižnemu jeziku, zato ohranijo zapis, izgovor in slovnične lastnosti, **so citatne besede** (first lady).

PRAVOPIS

RABA VELIKE IN MALE ZAČETNICE

VELIKA ZAČETNICA

- **Prva beseda v povedi:** veliko začetnico pišemo na začetku besedila, v nadaljevanju pa za končnimi ločili (pika, vprašaj, klicaj, tri pike, pomišljaj). Povedi so tudi javni napisi, naslovi poštnih pošilk...
Primer: Železniška postaja, Obvoz, Dipl. inž. Vida Pirc...

- **Znotraj povedi:** z veliko začetnico pišemo:

a) za dvopičjem:

- začetke dobeseidnega navedka premege govora

- začetke večjih naštevalnih enot, če se prva od njih začenja z veliko začetnico

b) začetek citirane povedi v okviru katere druge povedi

Primer: V geslu »Tujega nočemo, našega ne damo« je izraženo naše stališče. Rekel je: »Nočem se učiti pravopisa!«. ☺

- **Lastna imena:** so poimenovanja posameznih bitij (tudi živali), zemljepisnih in stvarnih danosti (npr. imena krajev, delov zemeljskega površja, nebesnih teles; ustanov, delovnih organizacij in podjetij, umetnostnih del ipd.): *Jasna, Slovenec, Lisko; Maribor, Saturn; Unicef, Fiat, Partizanka*. Lastna imena so **enodelna** (in sicer eno- ali večbesedna: *Tone, Hlapci – Orlovo pero, Veliki briljantni valček, Škofja Loka*) ali pa **večdelna** (ta sestojijo iz enega ali več imen in enega ali več priimkov, lahko tudi še iz vzdevka...: *Ivan Cankar, Aleksander Veliki – Zofka Kveder-Jelovšek; Ljubljana Center, Union Olimpija*).
- **Posebnosti:** večbesedna imena lahko krajšamo (Ljubljansko barje-Barje), občno ime je lahko lastni (Otok-VB); dvojno ime (Šmarje-Sap), dvodelno ime (Ljubljana Center).

IMENA BITIJ

- **Osebna imena:** navadno imajo po dva dela: rojstno (krstno) in družinsko ime, tj. ime in priimek (obojih jE lahko tudi po več): *France Prešeren*. Do nastanka priimkov so bila v navadi enodelna (praviloma enobesedna) imena: *Valjhun*. Taka so pogosto pravljlična imena: *Pepelka*. Pri dvodelnih imenih je pravilno zaporedje ime – priimek; v abecednih seznamih pišemo včasih priimek pred imenom, najbolje z vejico: *Pipan, Marko*. V uradni rabi so še drugi načini zapisovanja, npr. *Ana Tekavec, roj. Požar, Kovač Gregorja Janez*. ! Ljudevit Posavski, Aleksander Veliki; zgodovinska in domišljajska imena, ki so enodelna večbesedna: Rdeča kapica, Sedeči bik
- **Veroslovna in bajeslovna imena:** Imena veroslovnih in bajeslovnih bitij: *Jupiter, Perun, Buda, Sveta trojica, Sveti duh, Kurent, Trije kralji, Marija Pomagaj, Marija Pomočnica*. ! Kralj/kralj

Matjaž, Lepa/lepa Vida. Z veliko se pišejo tudi sopomenska (nadomestna) poimenovanja teh bitij: *Stvarnik, Devica, Skušnjavec (Lucifer)*.

- **Alegorične posebitve:** tj. samostalniki (samostalniške zveze), kadar z njimi ob prvotnem pomenu hkrati zaznamujemo umišljena individualna bitja: *Zlo, Narava, Smrt, Breza, Sreča*.
- **Imena prebivalcev:** Z veliko začetnico pišemo imena: pripadnikov narodov in narodnosti: *Slovenec, Musliman, pripadnikov delov narodov in pripadnikov držav ali ljudstev:* *Uskok, Amazonke, Južnoafričan, prebivalcev naselij, pokrajin in celin: Ljubljančan, Gorenjec, Evropejec, prebivalcev planetov: Zemljan.* ! Neslovenec, Neljubljančan, Švab, Lah, Beneški Slovenec, Južni Korejec, Praslovani
- **Živalska imena:** imena posameznih živali: *Pal*

ZEMLJEPISNA IMENA zaznamujejo:

-kraje, dele krajev, ulice, trge, ceste: *Brezovica, Vič, Ulica dveh cesarjev, Tržaška cesta, Kongresni trg*

-države, enote zveznih držav, pokrajine: *Slovenija, Kalifornija, Dolenjska*

-tekoče vode, morske tokove, prekope, slapove, jezera, morja, oceane: *Sava, Sueški prekop, Vrbsko jezero, Severno morje, Atlantik*

-vzpetine, doline, nižine, katastrske enote in njihove skupine, gozdove, puščave, jame: *Triglav, Logarska dolina, Dolge njive, Spodnji log, Krakovski gozd, Marijanski jarek*-podvodna in druga oblikovanost tal

-otoke, polotoke, rte, celine: *Ios, Kamenjak, Debeli rtič, Evropa*

-nebesna telesa, ozvezdja, svetovja: *Mars, Škorpion, Rimska cesta*

-poslopja in druge samostojne objekte: *Stari pisker, Sveti Jožef, Žale, Tromostovje, Zmajski most, Slavolok zmage*

Zemljepisna imena delimo na **naselbinska in nenaselbinska**; naselbinska so imena mest, vasi, trgov in zaselkov, nenaselbinska pa vsa druga (*Slovenija, Jadransko morje*). Za imena delov naselbin (*Zelena jama*) veljajo ista pravila kakor za nenaselbinska imena.

Tudi zemljepisna imena so eno- ali večbesedna. Večinoma so enodelna (*Ljubljana, Šmarje pri Jelšah*), nekatera dvodelna (*Ljubljana Bežigrad*). Dvojna imena pa so zelo redka (*Šmarje – Sap, Gorenja vas – Rateče*), enako predložna (*Pod Vasco*).

1. V naselbinskih imenih pišemo vse sestavine z veliko začetnico, izjeme so le neprvi predlogi in samostalniki **mesto, trg, vas, selo, naselje** (če ne stojijo na začetku imena): *Škofja Loka, Dolenjske Toplice, Kočevski Rog, Črni Vrh nad Idrijo, Pri Žagi, Opatje selo, Novo mesto, Pri Treh Hišah...* Namesto predložnega razločevalnega dostavka se včasih iz tehničnih razlogov piše tudi imenovalniški dostavek v oklepaju: *Črni Vrh nad Idrijo=Črni Vrh (Idrija)*. Nenaselbinsko določilo ob naselbinskem imenu ohrani svoje pisanje: *Gradišče v Slovenskih goricah*.
!Celje okolica, Ljubljana zahod
2. V nenaselbinskih imenih pišemo prvo sestavino zmeraj z veliko začetnico, neprve sestavine pa z malo, če že same niso lastno ime: *Kongresni trg, Severna Irska*.

STVARNA IMENA zaznamujejo posamezne knjige, besedila, kipe in druga umetnostna dela, organizacije, ustanove, podjetja, lokale, nekatera vozila, industrijske znamke... Pri večbesednih imenih pišemo neprvo besedo z veliko začetnico samo, če je sama po sebi lastno ime: *Novi Matajur, Novi svet*.

- **Izrazi posebnega razmerja ali spoštovanja**
  - a) beseda kot simbol ali poudarek pomenskega bistva: *Človek, Umetnik*
  - b) osebni in svojilni zaimki za ogovorjeno osebo v pismih in protokolarnih ogovorih: *Vi, Tvoj*; to velja za vse sklone, tudi za naslonske oblike (Te).
- **Svojilni pridevniki iz besed, pisanih z veliko:** ti pridevniki se pišejo z veliko začetnico, če so izpeljani s priponskimi obrazili -ov, -ev, -in: *Vodnikov, Župančičev, Iskrin*. Tudi svojilni zaimki, kadar se nanašajo na ogovorjeno osebo: *Vaš*.
Z veliko je priporočljivo pisati svojilne pridevnike iz lastnih imen tudi tedaj, kadar zaznamujejo duhovno last: *Pitagorov izrek*. Podobno velja za take zveze s prenesenim pomenom: *Ahilova peta, Sizifovo delo*; vendar te primere pogosto pišemo z malo začetnico.

MALA ZAČETNICA

Z malo začetnico pišemo vse razen tistega, kar se piše z veliko po prej navedenih pravilih. Posebej je treba opozoriti na občna imena in njihove zveze, ki se glasijo enako kot lastna imena (*Vipavec – vipavec*). Pravila o rabi male začetnice so podana po podobnem zapovrstju kakor pravila o rabi velike.

- **Za končnimi ločili znotraj povedi:** Kadar stoji ! ali ? v stavku namesto vejice ali pa mu sledi spremni stavek premega govora, za njima pišemo z malo začetnico: *O Vrba! srečna draga vas..., »Ali se kaj učite?« je vprašala.* Z malo začetnico pišemo tudi za tremi pikami ali pomišljajem, kadar ne končujejo povedi: *Jaz nimam skrivnosti...jaz ne!, Kam je reka, tebe volja – kam?.*

- **Pri določilih in poimenovanjih bitij:**
  - poimenovanja za ljudi po vrsti naselja, splošnih zemljepisnih okoliščinah: *vaščan, hribovec, zahodnjak*
  - določila pred osebnim imenom, ki zaznamujejo družbeni ali družabni položaj, poklic, čast, znanstveno stopnjo: *doktor FP, gospod, inženir, general, sveti*, lahko tudi *de, von*; nekateri prevzeti narečni izrazi te vrste stojijo za imenom: *Lacko bači (stric)*, v posameznih primerih se *van, von* ipd. pišejo tudi z veliko začetnico, če tako določa norma jezika, iz katerega lastno ime prihaja.
  - ločevalni dodatki za imenom glede na rodovno zaporedje: *mlajši, starejši, oče, sin*
  - občna določila v stalnih zvezah z lastnim imenom: *stari Grki, dedek Mraz, primorski Slovenec, kralj Matjaž, lepa Vida*
  - občne besede iz osebnih imen ali priimkov, kadar zaznamujejo vrsto pojavov: *jurček, štefan, judež, silvester, ford, rentgen*
  - vrstna poimenovanja veroslovnih, bajeslovnih in podobnih bitij: *bog, dug, vila, kurent, deseti brat, škrat*
  - besede kot zemljan ali marsovec, kadar ne gre za poimenovanja ljudi ali umišljene prebivalce planetov, temveč za sopomenko besede ljudje ali protipomenko besede nebeščani.
  - poimenovanja po rasni ali jezikovni pripadnosti: *belec, indoevropjec, kajkavec*
  - z imeni prebivalcev ali zemljepisnih danosti enakozvočna poimenovanja, kadar pomenijo le vrsto bitij ali predmetov: *lah, francoz, ementalec, amerikanka*
  - poimenovanja za pripadnike gibanj, nazorov, ver, listov, društev, strank, redov, podjetij...: *ilirec, marksist, mladoslovenec, frančiškan, nobelovec.*

- **Pri zemljepisnih občnih imenih:**
  - besede *mesto, trg, vas, selo, sela, selce, naselje* kot neprve sestavine večbesednih naselbinskih imen
  - neprve sestavine v večbesednih imenih mestnih delov, trgov, ulic, cest, poslopij in drugih stavb, razen če so že same lastna imena: *Rožna dolina, Ulica Pohorskega bataljona*
  - neprve sestavine v večbesednih nenaselbinskih imenih, razen če so že same lastna imena: *Združene države Amerike, Bližnji vzhod, Ljubljansko barje*
  - besede *luna, mesec, sonce, večernica, gostosevci* ipd. kadar z njimi ne mislimo na nebesna telesa, temveč jih pojmujejo kot dele obdajajoče nas predmetnosti.

- prvotno zemljepisna lastna imena, kadar zaznamujejo vrsto stvari: *(kaditi) moravo*.
- **Pri stvarnih občnih imenih:**
  - vrstna poimenovanja: društev, organizacij, strank, vojaških enot, ustanov, podjetij: *pisateljsko društvo, nogometni klub, liberalna stranka*: taka poimenovanja so pogosto deloma ali popolnoma enakoglasna z nekaterimi lastnoimenskimi; kadar pri pisanju ne mislimo na lastno ime posameznega društva, stranke..., temveč na enega ali več zastopnikov vrste, uporabljamo malo začetnico: *Delam v tobačni tovarni v LJ*; organov (odborov, komisij, svetov, delegacij...), kadar ne mislimo na njihova uradna imena: *Predlog slovenske vlade je prišel v javnost*; take izraze pišemo z veliko samo, kadar so mišljeni kot povedi, npr. v poštinih naslovih, v napisih na pisarniških vratih ali kadar gre za enoglasna imena delovnih organizacij; industrijskih izdelkov, nastala iz imen podjetij in trgovskih znamk, kadar se ne uporabljajo kot imenovalni prilastki: *Fotografiram s kodakom., Vozim se s fordov.*
  - poljudna (nadomestna, skrajšana) poimenovanja meddržavnih zvez: *renska zveza mala antanta* (pišejo se tudi z veliko začetnico)
  - poimenovanja revolucij, vojn, vstaj in drugih zgodovinskih dogodkov: *narodnoosvobodilni boj, francoska revolucija, dražgoška bitka, ljubljanski kongres*
  - imena praznikov ali posebnih datumov, razen tistih, ki so izpeljana iz priimkov (*Prešernov dan*): *prvi maj, novo leto*
  - poimenovanja vrste objektov (ne posamezne stavbe), iznajdb in drugih stvaritev: *magistrat, rotovž, frančiškanska cerkev, litijski most, paskal, rentgen*
  - poimenovanja odlikovanj in športnih trofej (če se ne začenejo s svojilnim pridevnikom iz lastnega imena): *zlata častni znak RS, olimpijska zlata medalja, oskar, Borštnikov prstan*; tako še imena iger: *dama, kavbojci in indijanci*
  - samostalniški občnoimenski izrazi iz pridevnikov na -ov/-ev: *janžavec, bemovka*
  - (vrstna) imena zdravil: *aspirin, apavrin*
  - imena umetnostnih, političnih in drugih nazorov in gibanj: *moderna, ničejanstvo*

VAJA

1. Pravilno postavite veliko začetnico pri naselbinskih zemljepisnih imenih.

arnovo selo	
-------------	--

bistrica pri limbušu	
gornja stara vas	
lovrenc na pohorju	
podtabor pri grosupljem	
spodnji stari grad	
loka pri zidanem mostu	
bele vode	
šentilj v slovenskih gorica	
vrh pri višnji gori	
poljane nad škofjo loko	
kočevska reka	
kamniška bistrica	
goriška vas pri škocjanu	
pesniški dvor	

LOČILA

Enodelna/dvodelna nečrkovna pisna znamenja. Pišemo večinoma brez presledka ob črki (so levo- ali desnostična).

RABA LOČIL:

1. SKLADENJSKA: - na koncu povedi (pika, klicaj, vprašaj, tri pike, pomišljaj)
-na koncu dela povedi (vejica, podpičje, dvopičje, tri pike, pomišljaj)

-na začetku povedi ali dela (pomišljaj in tri pike kot znamenje izpusta)

-na začetku in koncu povedi ali njenega dela (oklepaji, narekovaji in dvodelni pomišljaj)

2. NESKLADENJSKA : - večinoma na sredi ali koncu povedi ali besede

- vprašaj + klicaj tudi ob robu besedila

VAJA

1. Pravilno vstavite manjkajoče vejice.

- Po športno opremo pridite v petek 15. septembra 2006 ob 9. uri v prostore športnega centra na Partizanski ulici 7 in sicer v telovadnico številka 5.

- Bedak ki ve da je neumen je vsaj v tem že modrijan a bedak ki je ponosen na svojo modrost pa je zares bedak.

OBLIKOSLOVJE

Besedne vrste so skupine besed, ki imajo enake pomenske lastnosti in enako vlogo v stavku.

Besedne vrste:

1. Samostalniška beseda

- samostalnik (*deklica, sova, reka, sonce, park ...*)

- posamostaljeni pridevnik (*dežurni, glavna, belo ...*)

- samostalniški zaimek (*jaz, ona, nihče, kdor, kdo, kaj ...*)

2. Pridevniška beseda

- pridevnik (*planinski, Markov, star, zelen, sončen ...*)

- pridevniški zaimek (*moj, svoj, kakšen, kateri, čigav, ta ...*)

- števnik (*eden, sto, milijon, prvi, petnajsti, dvojen, petera ...*)

3. Glagol (*delati, berem, sem kupil, bi slišal ...*)

4. Prislov (*včeraj, glasno, nalašč, zgoraj ...*)

5. Predlog (*pri, na, ob, z/s, k/h, med, iz, v ...*)

6. Veznik (*in, ampak, ker, če, ali, da, ko ...*)

7. Členek (*že, seveda, ne, še, tudi, menda, le ...*)

8. Medmet (*oh, joj, ha ha, čiv čiv, dober dan ...*)

Med pregibne besedne vrste spadajo samostalniška beseda, pridevniška beseda, glagol in deloma prislov (nekateri se stopnjujejo, npr. *glasno, glasneje, najglasneje*), ostale besedne vrste so nepregibne.

Samostalniško in pridevniško besedo sklanjamo, glagol spregamo, pridevnik (in delno prislov) stopnjujemo.

SAMOSTALNIŠKA BESEDA

Sam. besede poimenujejo:

- **bitja** (Odisej),
- **reči** (otok),
- **pojme** (ljubezen).

Sam. besede delimo v 3 podzvrsti:

- **samostalnike** (miza)
- **posamostaljene prid. besede** (dežurni)
- **sam. zaimke** (nanj)

SAMOSTALNIK

Oblikovne lastnosti samostalnika:

- **Spol:** moški, ženski, srednji
- **Število:** dnina, dvojina, množina

Posebnosti: ~ EDNINSKI SAMOSTALNIKI:

Nekateri samostalniki imajo samo ednino.

To so: - skupna imena (*listje, mladina, srnjad, cvetje, srebrnina, gorovje, divjad, sadje ...*)

- snovna imena (*popper, olje, moka, kisik, sladkor, kruh, kri, voda ...*)

- pojmovna imena (*ljubezen, mir, prijateljstvo, veselje, smrt, žalost, upanje ...*)

~ MNOŽINSKI SAMOSTALNIKI:

Množinske samostalnike uporabljamo samo v množini (*vrata, hlače, pljuča, jetra, možgani, usta, prsi, škarje, ošpice, gosli, očala ...*).

Neštevni samostalniki poimenujejo: - snov (moka)

- skupino (gorovje),

- pojem (ljubezen)

Pozor!

V slovenščini uporabljamo množino namesto dvojine pri:

- parnih delih telesa (oči, ušesa),

- oblačilih (hlače),

- napravah (drsalke), bioloških parih (starših)

- **Sklon:** (6 sklonov): imenovalnik, roditelj, dajalnik, tožilnik, mestnik, orodnik
- **Sklanjatev:**

Moška sklanjatev:

1. **m. skl.** – vanjo uvrščamo sam. m. sp., ki imajo v rod. ed. končnico – **a** (otok, otoka)
2. **m. skl.** – vanjo uvrščamo sam. m. sp., ki imajo v rod. ed. končnico – **e** (vojvoda, vojvode). Sam. 2. m. skl. lahko sklanjamo tudi po 1. m. skl. (vojvoda, vojvoda).
3. **m. skl.** – vanjo uvrščamo sam. m. sp., ki imajo v rod. ed. in v vseh drugih sklonih **ničto končnico**. To so večinoma kratice (DNK). Lahko jih sklanjamo tudi po 1. m. skl. (DNK-ja).

Ženska sklanjatev:

1. **ž. skl.** – vanjo uvrščamo sam. ž. sp., ki imajo v rod. ed. končnico – **e** (lipa, lipe)
2. **ž. skl.** – vanjo uvrščamo sam. ž. sp., ki imajo v rod. ed. končnico – **i** (perut, peruti)
3. **ž. skl.** – vanjo uvrščamo sam. ž. sp., ki imajo v rod. ed. in v drugih sklonih **ničto končnico**. V to kl. sodijo predvsem domača ženska lastna in občna imena (Mici, mami), ženski priimki in prevzeta ž. imena (Dolores, Iris).

Srednja sklanjatev:

Vanjo uvrščamo sam. sr. sp., ki imajo v rod. ed. končnico – **a** (mesto, mesta).

POSAMOSTALJENI PRIDEVNIK

So prvotni pridevniki, ki so zaradi izpuščenega samostalnika dobili vrednost sam. besed.

primer: *prvi* tekmovalec – prvi (Prvi je dobil pokal.)

Primeri nekaterih zahtevnejših sklanjatvenih vzorcev:

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	človek	človeka	ljudje
R	človeka	ljudi	ljudi
D	človeku	človekoma	ljudem
T	človeka	človeka	ljudi
M	(pri) človeku	(pri) ljudeh	(pri) ljudeh
O	(s) človekom	(s) človekoma	(z) ljudmi

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	otrok	otroka	otroci
R	otroka	otrok	otrok
D	otroku	otrokoma	otrokom
T	otroka	otroka	otroke
M	(pri) otroku	(pri) otrocih	(pri) otrocih
O	(z) otrokom	(z) otrokoma	(z) otroki

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	dan	dneva	dnevi
R	dneva (dne)	dnevov (dni)	dnevov (dni)
D	dnevu (dne)	dnevoma	dnevom (dnem)

T	dan	dneva (dni)	dneve (dni)
M	(o) dnevu (dne)	(o) dnevih (dneh)	(o) dnevih (dneh)
O	(z) dnevom (dnem)	(z) dnevoma (dnema)	(z) dnevi (dnemi)

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	mati	materi	matere
R	matere	mater	mater
D	materi	materama	materam
T	mater	materi	matere
M	(pri) materi	(pri) materah	(pri) materah
O	(z) materjo	(z) materama	(z) materami

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	hči	hčeri	hčere
R	hčere	hčera	hčera
D	hčeri	hčerama	hčeram
T	hčer	hčeri	hčere
M	(pri) hčeri	(pri) hčerah	(pri) hčerah
O	(s) hčerjo	(s) hčerama	(s) hčerami

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	gospa	gospe	gospe
R	gospe	gospa	gospa
D	gospe	gospema	gospem
T	gospo	gospe	gospe
M	(pri) gospe	(pri) gospeh	(pri) gospeh
O	(z) gospo	(z) gospema	(z) gospemi

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	stvar	stvari	stvari
R	stvari	stvari	stvari
D	stvari	stvarema	stvarem
T	stvar	stvari	stvari
M	(o) stvari	(o) stvareh	(o) stvareh
O	(s) stvarjo	(s) stvarema	(s) stvarmi

	<i>Ednina</i>	<i>Dvojina</i>	<i>Množina</i>
I	oko	očesi	oči
R	očesa	očes	oči
D	očesu	očesoma	očem
T	oko	očesi	oči
M	(pri) očesu	(pri) očesih	(pri) očeh
O	(z) očesom	(z) očesoma	(z) očmi

	<i>Množina</i>	<i>Množina</i>
I	tla	drva
R	tal	drv
D	tlom	drvom
T	tla	drva
M	(pri) tleh	(pri) drveh
O	(s) tlemi/tli	(z) drvmi

	<i>Množina</i>	<i>Množina</i>
I	vrata	pljuča
R	vrat	pljuč
D	vratom	pljučem
T	vrata	pljuča
M	(pri) vratih	(o) pljučih
O	(z) vrati	(s) pljuči

	<i>Množina</i>	<i>Množina</i>
I	usta	prsi
R	ust	prsi
D	ustom	prsim
T	usta	prsi

M	(pri) ustih	(pri) prsih
O	(z) usti	(s) prsmi

SAMOSTALNIŠKI ZAIMEK

sam. zaimki so podvrsta sam. besede, ki posredno poimenujejo bitja, stvari, pojme (on, nikomur, nanj...)

Imajo enake slovnične lastnosti kot samostalniki. Določimo jim spol, sklon, število, nekaterim tudi slovnično osebo (osebni in neosebni zaimki).

Sam. zaimki: **osebni, povratni osebni, vprašalni, oziralni, nedoločni, nikalni.**

PRIDEVNIŠKA BESEDA

Prid. besede so besede, ki poimenujejo lastnost, vrsto, svojino ali količino prvin stvarnosti. pomensko dopolnjujejo sam. besede, h katerim jih pridevamo. Prid. besede se sam. ujemajo v spolu, sklonu in številu.

Vrste prid. besed:

- **pridevniki,**
- **števniki,**
- **pridevniški zaimki.**

PRIDEVNIK

Poznamo:

- **lastnostne pridevnike**; vprašamo se z vprašalnico *kakšen* (*miren, zanimiv, lep ...*),
- **vrstne pridevnike**; vprašamo se z vprašalnico *kateri* (*rastlinski, gorski, pralni ...*),
- **svojilni pridevniki**; vprašamo se z vprašalnico *čigav* (*bratov, Odisejev ...*); končujejo se na – ov/-ev, - ski,/ -ji)
  - o Oblika pridevnika:
    - *nedoločna*; to je osnovna oblika (rdeč balon); vprašalnica *kakšen*;
    - *določna*; značilen je končni – i (rdeči balon).

Uporabljamo jo v primerih:

- kadar govorimo o že znani lastnosti kakega samostalnika (Spustili smo rdeč in moder balon. *Rdeči* je počil.),
- kadar pridevnik označuje posebno vrsto predmeta, pred katerega imenom stoji (*zasilni* izhod, *cestni* prah, *rženi* kruh),
- za kazalnimi in svojilnimi zaimki (*navdušujoči* izlet, *pestri* svet).
  - o Stopnjevanje pridevnika:

Pridevnike lahko stopnjujemo na več načinov:

- z obrazili; dodajamo obrazila - ši, -ji, -ejši (*zanimiv, zanimivejši, najzanimivejši*)
- opisno; bolj/najbolj (*rdeč-bolj rdeč-najbolj rdeč*)
- elativno; (*miren – premiren*)

ŠTEVNIK

S števniki poimenujemo:

- neposredno količino (sedem let),
- položaj prvine v vrsti (prvi maj).

Vrste števnik:

- **glavni**; koliko (*sedem*)

- **vrstilni**; kateri (*sedmi*)
- **ločilni**; z njimi poimenujemo količino prvin (*troje gorovij*) in količino vrst prvin (*troja gorovja - kremenčeva, apnenčasta, škrilasta*)
- **množilni**; poimenujemo količino delov prvine (*trojni skok, dvojni sladoled*).

PRIDEVNIŠKI ZAIMEK

So skupina prid. besed, ki posredno poimenujejo lastnost, vrsto, svojino in količino.

Vrste: svojilni, povratni svojilni, vprašalni, oziralni, nedoločni, nikalni, kazalni.

GLAGOL

Glagol je beseda, s katero poimenujemo dejanje, dogajanje, zaznavanje, stanje (praviti, kuhati, ogledati si, biti ...)

Glagoli so *po pomenu*:

- **polnopomenski**; poimenujejo dejanje dogajanje, stanje ..., ki si ga lahko predstavljamo
- **nepolnopomenski**; zbudijo nam predstave o dejanju, dogajanju. Dodajamo jih dopolnila. Imenujemo jih tudi pomožni glagoli.

Glagolski čas:

- **sedanjik, prihodnjik, preteklik, predpreteklik**

Glagolski vid:

- **dovršni**; izražajo dejanje z omejenim trajanjem (*pripotovati, priti, zagledati*)
- **nedovršni**; izražajo dejanje z neomejenim trajanjem (*potovati, hoditi, gledati*)

Glagolski vid spreminjamo na naslednje načine:

- in ned. nastane dov., če glagolu dodamo *predpono* (*potovati – pripotovati*);
- iz dov. nastane nedov., če glagolu zamenjamo *pripono* (*podaljšati – podaljševati*)

Glagolski naklon:

- **povedni**; sporočevalec z njim zgolj prikazuje dejanje/stanje (*potuje*)
- **velelni**; sporočevalec poziva naslovnika k dejanju (*potuj*)
- **pogojni**; sporočevalec izraža umišljeno dejanje (*bi potoval*)

Glagolski način:

- **tvornik**; kadar je osebek vršilec dejanja/nosilec stanja ali pa si vršilca dejanja ni mogoče zamisliti (*Jernej zida hišo. Vroče mu je bilo.*)
- **trpnik**; kadar osebek ni vršilec dejanja/nosilec stanja (*Hiša se zida.*)

Ločimo 2 vrsti glagolskih oblik:

- **osebne**; izražajo osebo in število (*potuje* – 3. os. ed.) in tudi naklon in čas
- **neosebne**; ne izražajo osebe in števila (*potovati*). Poznamo naslednje neosebne glag. oblike:
  - **nedoločnik**: neos. glag. oblika na –ti/-či (*potovati, peč*)
  - **namenilnik**: neos. glag. oblika, ki se uporablja ob glagolih premikanja (*potovat, peč*)
  - **opisni deležnik na –l**: neos. glag. oblika na-l; z njo tvorimo preteklik, prihodnjik in pogojnik (*vide*)
  - **trpni deležnik na –n/-t**: neos. glag. oblika, s katero delamo trpne povedi (*opažen, ujet*)

VAJE

1 . Obkrožite samostalnike.

Pravlјice naše pisateljice Svetlane Makarovič so priljubljene med otroki.

Bojan vsako nedeljo potuje v Izolo.

Moj brat je dolgoletni član planinskega društva.

2. Besedno zvezo v oklepaju postavite v primerno obliko.

To soboto bo zabava pri _____ (Slavko Vodušek).

Dobil se je z _____ (Maja Bratuša) in jo povabil v kino.

Srečala sem jo z _____ (Žiga Arko).

Na izlet so se odpravili brez sodelavke _____ (Dolores Šipek).

Navdušeni smo nad čudovitim petjem naše _____ (Martina Grohar).

3. Zaimke v oklepajih postavite v ustrezne sklone.

Stekla je k (ona). _____

Tudi (oni) sem srečal na Dunaju. _____

Sestra (on) je našla šele drugi dan. _____

Teta (midva) je peljala na sladoled. _____

Moja sestrična stanuje pod (mi). _____

4 . Stopnjujte pridevnike.

Osnovnik	Primernik	Presežnik
<i>rdeč</i>		
<i>hiter</i>		
<i>lep</i>		
<i>dober</i>		
<i>kisel</i>		

5. Glagolom določite osebo, število in čas.

	oseba	število	čas
<i>sedim</i>			
<i>bo kupil</i>			
<i>je zmagal</i>			
<i>so bili potrdili</i>			
<i>piševa</i>			

BESEDILNE VRSTE

ŽIVLJENJEPIS

Življenjepis je besedilo v katerem so v resničnem zaporedju predstavljeni pomembnejši podatki iz življenja osebe. Ker so predstavljeni pretekli dogodki so glagoli v pretekliku, ob njih pa so prislovna določila časa-z njimi natančnejše določamo kdaj se je kaj zgodilo. Življenjepis je objektivni.

ZAPOREDJE VSEBIN

1. ime in priimek
2. rojstni podatki
3. šolanje
4. pomembni dosežki
5. prosti čas
6. poklicna pot

PRIMER:

ŽIVLJENJEPIS

Rodil sem se 6 marca 1948 v Mariboru. Oče je strojni tehnik v Metalni, mati pa vzgojiteljica v VVZ Jezno. V družini sva dva otroka. Sestra Vida je v 2 letniku gimnazije, jaz pa obiskujem 5 razred OŠ Prežihovega Voranca.

Nižje razrede osnovne šole sem izdeloval s prav dobrim učnim uspehom, v višjih pa sem dober. Rad sodelujem v šolskem športnem društvu, večkrat sem že zastopal našo šolo na košarkaskih tekmovanjih.

Marjan Liber

OPIS OSEBE

Opis osebe je besedilo v katerem sporočevalec predstavlja zunanost osebe in njen način življenja. Prevladujejo samostalniki in pridevniki. Glagoli pa so v sedanjiku.

ZAPOREDJE VSEBIN:

1. Starost
2. višina
3. teža
4. lasje
5. glava
6. oči
7. oblačila
8. obutev
9. hrana
10. bivališče
11. šola
12. prosti čas

PRIMER:

Opisana oseba je dekle. Stara je 14 let. Meri kar 173 centimetrov.

Ima ovalno glavo. Obdajajo jo dolgi, nekoliko valoviti lasje. So svetli, vmes pa so prameni temnejših odtenkov. Preča ji poteka po sredi glave.

Obraz je lepo oblikovan in porjavel. Ko se zasmeji, se ji v licih pojavijo vdolbinice. Če jo pogledaš od blizu, opaziš, da ima dolge, goste trepalnice in zelenkaste oči. Njen dekliški nosek je na koncu nekoliko prifrknjen. Ima manjša usta in v njih se lepo razporejeni beli zobje. Njen smeh vsakogar spravi v dobro voljo.

Po postavi je prava najstnica. Ima dolge, suhe roke in noge.

Rada se moderno oblači. Nosi svetlomodre kavbojke ter majico in pulover zelenih barv.

OZNAKA OSEBE

Oznaka osebe je besedilo v katerem sporočevalec presoja ravnanje osebe, ki jo dobro pozna. Pri tem uporablja glagole v sedanjiku in veliko pridevnikov.

PRIMER:

Samo je plašen in zadržan, med vrstniki ne nastopa kot vodja, raje se drži v ozadju. Zelo spreminja razpoloženje - zdaj je prijazen naslednji trenutek osoren, vzkipljiv. Zadnje čase se zapira v svojo sobo, težko se loti učenja, najraje je s prijatelji. Do starejših ljudi je vljuden, rad jim pomaga. Razume se s starejšo sestro, mlajšima bratoma pa pogosto nagaja.

PREDSTAVITEV NAPRAVE

Je bes. vrsta, ki omogoča ali opravlja določeno delo. Predstavimo jo tako da:

- 1.) povemo iz česa je sestavljena,
- 2.) kakšno vlogo ima posamezen del.

Predstavitvi je navadno priloženo slikovno gradivo zato, da je predstavitev razumljivejša, nazornejša.

Poznamo 2 vrsti predstavitev naprave:

- 1.) TEHNIČNI OPIS - sporočevalec ne izraža svojega razmerja do naprave in tvori objektivno besedilo ali opis.
- 2.) DEL REKLAMNEGA BESEDILA - sporočevalec izraža svoje doživljanje naprave in tvori subjektivno besedilo ali opis.

V besedilu so glagoli v sedanjiku, v pretekliku pa le, kadar naprava ne obstaja več. Glagoli so lahko v 3. os. ed. Glagoli, ki so v 1. os. mn. pa izražajo dejavnost uporabnikov naprave.

PREDSTAVITEV POSTOPKA

Je bes. vrsta s katero predstavimo ponavljajoči se potek dejanj, ki pripeljejo k določenemu cilju. Sestoji se iz več podatkov, ki si sledijo v določenem zaporedju. Vsebuje tudi slikovno gradivo za večjo nazornost. Besedilo, ki ga tvorimo, je predstavitev postopka.

Značilnosti:

- glagoli so v sedanjiku in izražajo brezčasnost,
- glagoli so navadno v 1.os.mn.,
- glagoli poimenujejo dejanja,
- če so glagoli v velelniku, to pomeni, da želimo, da naslovnik ponovi ali izpelje postopek. Takšno besedilo imenujemo navodilo za izvedbo postopka.

URADNA PRIJAVA OZ. PROŠNJA

To je besedilo, s katerim se priglašamo na razpis (npr. za prosto delovno mesto, stanovanje, posojilo, štipendijo), objavljen v množičnih občilih.

Oblika uradne prijave:

- a) najprej glava, v kateri je levo zgoraj podatki o sporočevalcu (tj. tistem, ki se prijavlja – ime, priimek, naslov), pod njim ime in naslov uradne ustanove oz. osebe; desno, nekoliko nižje kot naslov prijavitelja, sta navedena kraj in datum;
- b) sledi jedrni del, v katerem je najprej naslov (npr. Prijava na razpis za prosto delovno mesto trgovca), nato sledi nagovor (npr. Spoštovani!), sledi vsebinski del (najprej izrek prijave, sledi kratek življenjepis – rojstni podatki, podatki o šolanju in delovnih izkušnjah), nato utemeljitev prijave (zakaj se mi zdi novo delovno mesto zanimivo) – vedno navajamo le podatke, ki so pomembni za rešitev prošnje
- c) v zaključnem delu se zahvalimo za pozornost in morebitno ugodno rešitev; temu sledi levo spodaj pozdrav in desno, nekoliko nižje, podpis
- d) levo spodaj nato sledi rubrika Priloge, kjer po abecednem redu (ali pa jih razporedimo glede na pomembnost) navedemo imena dokazil, ki jih prilagamo prijavi

Razlika med uradno prijavo in prošnjo je v tem, da se pri prijavi javljamo na javno objavljen razpis, pri prošnji pa ni razpisa, ampak v zvezi s svojo zadevo neposredno naslovimo uradno ustanovo oz. osebo.

PRIMER

Ana Peterlin

Linhartova 11

1000 Ljubljana

Ljubljana, 3. 4. 2001

Osnovna šola Martina Krpana

Lahovška 5

1200 Lavrica

Prijava na razpis za prosto delovno mesto vodje šolske prehrane

Spoštovani!

Prijavljam se na vaš razpis za prosto delovno mesto vodje šolske prehrane, objavljeno v Delu 25. 3. 2001.

Rodila sem se 20. 3. 1974 v Celju, kjer sem končala tudi osnovno šolo. Šolanje sem nadaljevala v Ljubljani na Srednji šoli za gostinstvo. Po končani srednji šoli sem se zaposlila

v kuhinji Hotela Lev, ob delu pa končala še enopredmetni študij gospodinjstva na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V šolskem letu 1999/2000 sem ndomeščala odsotno delavko na OŠ Riharda Jakopiča v Ljubljani. Učila sem gospodinjstvo in pomagala vodji šolske prehrane. V letu 2000 sem opravila tudi strokovni izpit.

Delo vodje šolske prehrane me zelo veseli, saj združuje delo z otroki, organizacijske izzive v zvezi z delom v šolski kuhinji, pa tudi možnost medpredmetnega povezovanja pri projektnem delu v povezavi z biologijo in drugimi naravoslovnimi predmeti. S tem imam že tudi nekaj izkušenj.

Vaš razpis mi ponuja možnost, da nadaljujem delo na področju, ki sem si ga izbrala kot svoje poklicno poslanstvo. Potrudila se bom, da bom to poslanstvo opravljala v tako v korist šole kot tudi otrok.

Zahvaljujem se vam za zaupanje in vas lepo pozdravljam.

Ana Peterlin

Priloge:

- fotokopija diplome
- fotokopija spričevala o strokovnem izpitu
- fotokopija potrdila o državljanstvu

URADNO OPRAVIČILO

Pošiljajo ga posamezniki ustanovam ali pa obratno. Ima ustaljeno obliko uradnega besedila.

Sporočevalec izrazi obžalovanje zaradi kake »napake« in navede vzrok zanjo.

Če gre za opravičilo odsotnosti od dela ali pouka, mora sporočevalec navesti tudi datum veljavnosti opravičila (npr. za odsotnost od 10. 10. do 12. 11. 2002), pa seveda navesti vzrok izostanka. Včasih mora priložiti še kakšno dokazilo (npr. zdravniško spričevalo, vabilo na sodišče ipd.).

Primer:

Založba Ris, d. o. o.

Preklova 6

2000 Maribor

Maribor, 13. 3. 2000

Spoštovani gospod

Jože Muhič

Koroška c. 10

2000 Maribor

OPRAVIČILO

Spoštovani!

Veseli nas, da ste naročnik knjige *Sto narodnih*, ki naj bi jo po napovedi konec februarja 2000 izdala naša založba. Žal bo knjiga zaradi težav s tiskanjem izšla predvidoma šele konec maja 2000.

Opravičujemo se Vam za zamudo in Vas prosimo za razumevanje.

Lep pozdrav!

Miro Gale, direktor

URADNO VABILO

Je besedilo, v katerem sporočevalec vabi naslovnika, naj se udeleži kake prireditve. Pošiljajo ga ustanove oz. njihovi predstavniki posameznikom. Ima značilno obliko uradnega besedila (glava itd.), sporočevalec pa mora navesti, na katero prireditev vabi, kje se bo odvijala, kdaj, kdo bo sodeloval (če gre za vabilo na sestanek, moramo zapisati dnevni red). Sporočevalec uporablja 1. os. množine (če vabi v imenu ustanove). Naslovniku vabilo pošljemo vsaj teden dni pred dogodkom.

Gimnazija Gorica

Perčeva 4

1000 Nova Gorica

Nova Gorica, 13. 2. 2000

Vabilo članom Sveta šole

Vljudno Vas vabimo na 4. sejo Sveta šole Gimnazije Gorica, ki bo 20.2. 200 ob 17. uri v sobi 101 (v 1. nadstr.).

Dnevni red:

1. potrditev zapisnika prejšnje seje
2. poročilo o poteku informativnega dneva
3. organizacija izbirnih vsebin
4. razno

Lep pozdrav,

Jožica Verbole,
predsednica sveta šole

VIRI IN LITERATURA:

1. Dostopno na: <http://gradiva.txt.si/slovenscina/slovenscina-za-triletne-sole/jezik-in-besedilne-vrste/> (22. 1. 2013).
2. Dostopno na: www.dijaski.net/get/slo_sns_slovnica_01.doc?r=1 (22. 1. 2013).
3. Dostopno na: <http://gradiva.txt.si/slovenscina/slovenscina-za-triletne-sole/jezik-in-besedilne-vrste/glasoslovje/jezikovni-sestav/jezikovni-prirocniki-3/> (22. 1. 2013).
4. Dostopno na: <http://gradiva.txt.si/slovenscina/slovenscina-za-triletne-sole/jezik-in-besedilne-vrste/glasoslovje/jezikovni-sestav/slovenski-pravopis/> (22. 1. 2013).
5. Dostopno na: http://www.dijaski.net/slovenscina/snov-zapiski-slovnica.html?r=slo_sns_samostalniska_beseda_01.pdf (22. 1. 2013).
6. Jerica Vogel, Silva Kastelic, Marjana Hodak, Slovenščina 2: z besedo do besede, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008.
7. Marja Bešter, Martina Križaj Ortar, Marija Končina, Mojca Bavdek, Mojca Poznanovič, Darinka Ambrož, Stanislava Židan, Na pragu besedila 1, Založba Rokus, Ljubljana 1999. (učbenik in delovni zvezek)
8. Martina Križaj Ortar, Marja Bešter, Marija Končina, Mojca Poznanovič, Mojca Bavdek, Na pragu besedila 2, Založba Rokus, Ljubljana 2000. (učbenik in delovni zvezek)